

VAASAN HOVIOIKEUS

PL 217, 65101 VAASA

Puh. 06 - 3238 211

Fax. 06 - 3238 295

8.10.2003

Oikeusministeriö
PL 1
00131 HELSINKI

Oikeusministeriö
10.10.2003
ad 32/41/2002
OMO 28:00/2002
Lavo

Oikeusministeriön kirje 21.7.2003 OM 32/41/2002

LAUSUNNON ANTAMINEN

Oikeusministeriö on pyytänyt viitekirjeellään hovioikeudelta lausuntoa hallituksen esityksen muotoon virkamiestyönä laaditusta ehdotuksesta ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota koskevista säännöksistä. Lausuntoon hovioikeus esittää kunnioittavasti seuraavaa.

1. Ehdotuksen sisältö ja tavoitteet

Esityksen tarkoituksena on parantaa rikoslain muutoksilla mahdollisuuksia torjua *ihmiskauppaa, paritusta ja prostituutiota*. Muutokset on katsottu tarpeellisiksi tehdä toisaalta Suomen kansainvälisten velvoitteiden täytönpäntämiseksi ja toisaalta kansallisen muutostarpeen vuoksi.

Suomen nykyinen lainsäädäntö ei ole kattava suhteessa Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin kriminalisoida *ihmiskauppaa*, sillä paritusta koskeva säännös soveltuu vain osaan ihmiskauppaa ja voimassa oleva ihmisryöstöä koskevan säännöksen soveltamiskynnys on korkea. Lisäksi ihmisryöstösäännös ei kata kaikkia ihmiskauppaa koskevia Palermön yleis-sopimuksen lisäpöytäkirjan ja Euroopan unionin puitepäätöksen mukaisia toiminnan tarkoituksia. Ehdotuksessa esitetäänkin vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaan 25 lukuun lisättäväksi uusi ihmiskauppaa koskeva 3 §. Lisäksi lukuun on ehdotettu lisättäväksi törkeää ihmiskauppaa koskeva 3 a §, jolla on tarkoitus korvata voimassa oleva ihmisryöstöä koskeva rangaistussäännös.

Paritusta koskevaan sääntelyyn kohdistuu niin ikään sekä kansallisia että kansainvälisiä muutostarpeita. Nykyisen paritusta koskevan rangaistussäännöksen enimmäisrangaistus on suhteellisen matala siihen nähden, että paritus on muuttunut aikaisempaa suunnitelmallisemmaksi ja järjestäytyneemmäksi rikollisuudeksi.

Paritusta koskevaa rikoslain 20 luvun 9 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että rangaistussäännöksessä rinnastettaisiin korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön

tekemät sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot. Lisäksi pykälää on ehdotettu muutettavaksi siten, että parituksesta rangaistaisiin myös sitä, joka yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi toisen ryhtymistä korvausta vastaan tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon tai kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymistä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon.

Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi törkeää paritusta koskeva 9 a §, jonka mukaan rikoksentehtyjä on tuomittava törkeästä parituksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi, jos parituksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, sillä aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka erityisen tuntuva kärsimystä tai kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi.

Voimassa olevan lain mukaan *prostituution harjoittaminen tai seksuaalipalvelujen ostaminen* eivät ole Suomessa rangaistavia lukuun ottamatta järjestyslakiin sisältyvää julkisella paikalla tapahtuvan seksuaalipalvelun ostamisen ja maksullisen tarjoamisen kieltä sekä seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta, josta säädetään voimassa olevan rikoslain 20 luvun 8 §:ssä. Ehdotuksessa tarkemmin mainituilla perusteilla näitä säännöksiä on pidetty riittämättöminä muun muassa ihmiskaupan ja paritusrikollisuuden torjumiseksi.

Kansainvälisistä velvoitteista tai suosituksista ei sinänsä aiheudu nimenomaista velvoitetta seksuaalipalvelujen ostamisen sen enempää kuin myymisenkään kriminalisointiin. Suositusluonteisissa asiakirjoissa ensisijaisena kysynnän vähentämisen keinona mainitaan tutkimustoiminta sekä tiedottaminen. Ehdotuksessa on päädytty kuitenkin esittämään seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 luvun 8 §:än lisättäväksi uusi rangaistussäännös, joka koskee seksuaalipalvelujen ostamista. Samassa luvussa oleva seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskeva rangaistussäännös on tarkoitus siirtää saman luvun 8 a §:ksi ja muuttaa sitä siten, että enimmäisrangaistusta korotetaan kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Seksuaalipalvelujen myymistä ei ehdoteta rangaistavaksi.

Edelleen pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, että telekuuntelu olisi mahdollista, jos kysymyksessä on ihmiskauppa tai törkeä ihmiskauppa. Lupa telekuunteluun olisi ehdotuksen mukaan mahdollista antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 9 a §:n 1 momentin 3 ja 4 kohdassa.

Jäljempänä kiinnitetään huomiota vain seksuaalipalvelujen ostamista koskevaan rikoslain 20 luvun 8 §:ään ehdotettuun uuteen rangaistussäännökseen ja esityksen liitteenä oleviin lainkohtaan liittyviin eriäviin mielipiteisiin. Muilta osin ehdotetut muutokset perustuvat pitkälti Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin ja velvoitteisiin eikä ehdotus ole niiltä osin antanut aihetta huomautuksiin.

2. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi

Seksuaalipalvelujen ostamista koskevan lainkohdan mukaan se, joka lupaa-malla tai antamalla korvauksen saa toisen ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, seksuaalipalvelujen ostamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Esityksen mukaan säännös olisi soveltamisalaltaan yleinen ja soveltuisi kaikkiin seksuaalipalvelujen ostamisen tapoihin. Se soveltuisi julkisella tai yksityisellä paikalla tapahtuvaan sekä matkapuhelinten välityksellä tai Internetin kautta toteutettuun seksuaalipalvelujen ostamiseen. Yleisestä soveltamisalasta huolimatta esityksessä on kuitenkin todettu, että tarkoituk-sena olisi ensisijaisesti rajata säännöksen soveltamisala tilanteisiin, joissa seksuaalipalveluja ostetaan prostituoidulta, vaikka prostituutio käsitettä ei lakitekstiin esitetä otettavaksi.

Esityksessä on pohdittu laajalti seksuaalipalvelujen ostamisen kriminali-soinnin hyötyjä ja haittavaikutuksia. Kriminalisoinnin on katsottu suojaa-van useita oikeushyviä, kuten seksuaalista itsemääräämisoikeutta, yleistä sosiaalista ja sukupuolten välistä tasa-arvoa, yleistä järjestystä sekä henki-lön sekä fyysistä että psyykkistä koskemattomuutta. Yleistä sosiaalista tasa-arvoa seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin on katsottu edistävän lähinnä yleispreventiivisen vaikutuksensa kautta, sillä seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin on oletettu vähentävän jossain määrin prostitu-tiota osan asiakkaista saattaessa pitää kiinnijäämiseen liittyvää julkisuutta liian kiusallisena. Sukupuolten välistä tasa-arvoa oston kriminalisoinnin on ajateltu edistävän, koska käytännössä suurin osa seksuaalipalvelujen ostajista on miehiä ja suurin osa prostituoiduista on naisia. Oston kriminali-sointi parantaisi näin naisten asemaa ja pyrkisi estämään prostituutiosta aiheutuvaa vääristynyttä kuvaa seksuaalisuudesta. Seksuaalipalvelujen ostamistilanteita voidaan pitää esityksen mukaan myös ihmisarvoa loukkaa-vina, koska seksuaalipalvelujen ostamistilanteissa ihminen voidaan käsitellä kaupan kohteeksi, mitä voidaan pitää ihmisarvoa ja koskemattomuutta loukkaavana.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin haittavaikutuksena on pidetty, että prostituutiota ryhdyttäisiin harjoittamaan salassa, joka puoles-taan saattaisi lisätä parittajien valtaa prostituoituihin nähden. Voidaan myös ajatella, että oston kriminalisointi ajaisi prostituoitunut entistä huonompaan asemaan, sillä heidän tosiasiallinen valtansa valita asiakkaansa saattaisi entisestään kaventua ja he voisivat ajautua tilanteeseen, jossa he joutuisivat hyväksymään sellaistenkin asiakkaiden ostotarjoukset, joita he eivät aiemmin olisi hyväksyneet. Näin prostituoitunut voisivat altistua entistä enemmän asiakkaiden taholta toteutetulle väkivallalle. Kriminalisointi saattaisi myös vähentää prostituoitujen halukkuutta ilmoittaa asiakkaiden tai parittajien heihin kohdistamista rikoksista ja vähentää ostajien halukkuutta toimia poliisin kanssa yhteistyössä paritusrikollisuutta selvitettäessä.

Ruotsissa seksuaalipalvelujen ostaminen on ollut rangaistavaa vuoden 1999 alusta lukien. Ostamisen kieltämistä koskevan lain 1998:408 (om förbud mot köp av sexuella tjänster) mukaan rangaistaan sitä, joka korvausta vastaan hankkii itselleen tilapäisen seksuaalisen suhteen. Lain

vaikutuksista esitetyt ruotsalaiset arviot eivät ole täysin yhteneväisiä kokemusten ollessa osin positiivisia ja osin negatiivisia. Ruotsin viranomaisten esittämä yleisarvio laista on kuitenkin positiivinen. Myös yleinen mielipide näyttää olevan lakia kannattava.

Tilastotietojen mukaan laki on vaikuttanut lähinnä Ruotsin kolmen suurimman kaupungin katuprostituutioon, ei niinkään prostituution maantieteelliseen levinneisyyteen. Lain vaikutusta muualla kuin kadulla havaittavaan prostituutioon on ollut vaikea tutkia, ja poliisi on todennut tällaiseen prostituutioon puuttumisen olevan vaikeaa. Joitakin arvioita on esitetty myös siitä, että kadulla toimivien prostituoitujen asema olisi muuttunut lain voimaantulon jälkeen huonommaksi ja että laki olisi lisännyt jonkin verran parittajien toimintaa joillakin paikkakunnilla. Toisaalta lain on arvioitu vaikeuttaneen parittajien ja ihmiskaupan harjoittajien toimintaa Ruotsissa, sillä toimintaa on ollut pakko harjoittaa entistä salaisemmin. Tämä on johtanut siihen, etteivät prostituoidut ole voineet ottaa vastaan niin monta asiakasta kuin aikaisemmin. Parittajien tulot ovat näin vähentyneet.

Esityksessä on julkituotu monia seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia puoltavia näkökohtia kuten pyrkimystä seksuaalipalvelujen kysynnän vähentämiseen, ihmiskauppaan- ja paritusrikollisuuteen vaikuttamiseen sekä usein heikossa sosiaalisessa asemassa olevan prostituoidun suojeluun. Saatujen tietojen mukaan Suomessa tapahtuva prostituutio on erittäin pitkälle järjestäytynyttä ja siinä on pääsääntöisesti kysymys ammattimaisesta paritustoiminnasta, josta saadut rahalliset voitot ovat huomattavia. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla voidaan näin ollen arvioida olevan ainakin jonkinasteinen myönteinen vaikutus pyrittäessä paritusrikollisuuden vähentämiseen. Hovioikeus kannattaa tätä pyrkimystä.

Kun myös Suomessa katuprostituutio on vähäistä seksuaalipalvelujen tarjonnan siirryttyä matkapuhelinten ja Internetin välityksellä tapahtuvaksi toiminnaksi, on odotettavissa, että Suomessa tulee esiintymään vastaavankaltaisia ongelmia kuin Ruotsissa, jossa poliisi on todennut prostituutioon puuttumisen vaikeaksi. On niin ikään todennäköistä, ettei kriminalisoinnin prostituutiota vähentävä vaikutus tule olemaan erityisen huomattava voimavarojen suuntautuessa rajallisten taloudellisten resurssien johdosta pääasiassa vain räikeimpien tapausten selvittämiseen. On niin ikään mahdollista, että kriminalisoinnin myötä prostituoiduksi päätyvien sosiaalinen tilanne tulee heikkenemään entisestään.

Jäljempänä selostetussa eriävässä lausunnossa (eriävä mielipide 1) todetaan, että uusille, varsinkin moraalikysymyksiä sivuaville kriminalisoinneille tulisi osoittaa selkeä tarve. Hovioikeus voi yhtyä tähän käsitykseen. Mikäli seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnilla kyetään vähentämään paritusrikollisuutta ja ihmiskauppaa, kriminalisoinnin hyötyjen voidaan arvioida nousevan kaikesta huolimatta sen haittoja suuremmiksi. Sen sijaan hovioikeus esittää harkittavaksi, onko seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi nyt esitetyssä yleisessä muodossa perusteltua, jos säännöstä on tarkoitus soveltaa ensisijaisesti vain tilanteisiin, joissa seksuaalipalveluja ostetaan prostituoidulta.

3. Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi parituksen ja ihmiskaupan yhteydessä

Työryhmän mietinnön liitteenä olevassa eriävässä mielipiteessä (eriävä mielipide 1) katsotaan, ettei seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointiin tulisi ryhtyä, kun kriminalisoinnin tarve ei ole ilmeinen ja kun kriminalisointiin saattaa liittyä selviä haittoja. Eriävän mielipiteen jättäneet työryhmän jäsenet katsovat, että nyt ehdotetut lukuisat ihmiskaupan ja parituksen vastaiset toimet sekä joitain tilanteita koskevat seksuaalipalvelujen ostamisen kiellot ovat riittäviä eikä niiden lisäksi tarvita erillistä rangaistussäännöstä seksuaalipalvelujen ostamisesta.

Siinä tapauksessa, että seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi olisi tarpeen, eriävässä mielipiteessä esitetään vaihtoehto, jonka mukaan seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi kohdistettaisiin tilanteisiin, joissa seksuaalipalvelun myyjä on ihmiskaupan uhri tai parituksen kohde ja jossa seksuaalipalvelun ostajalla on ollut olosuhteiden perusteella syytä näin olettaa.

Myyjän asemasta parituksen tai ihmiskaupan kohteena ei vaadittaisi tällöin täyttä näyttöä, vaan ostotapahtuman olosuhteiden perusteella tehtävä oletus olisi riittävä. Tuomioistuin arvioisi jälkikäteen niitä olosuhteita, joissa ostotapahtuma on tehty ja päättelisi, onko tilanne ollut sellainen, että ostajan on ollut syytä olettaa myyjän olevan parituksen tai ihmiskaupan kohteena. Eriävän mielipiteen mukaan tämä voitaisiin päätellä varsinkin tavasta, jolla yhteys ostajan ja myyjän välillä on solmittu verrattuna siihen, mitä tiedetään järjestäytyneeseen rikollisuuteen yhteydessä olevan prostituution toimintatavoista. Palvelun ostaja ottaa siis riskin, että asiasta myöhemmin saatavan selvityksen mukaan palvelun myyjän on syytä olettaa olevan parituksen tai ihmiskaupan kohteena, minkä riskin vuoksi säännös toteuttaisi tavoitetta vähentää kysyntää.

Ehdotetun säännöksen mukaan seksuaalipalvelujen ostamisesta rangaistaan, jollei teko ole 8 a §:n mukaan rangaistava, sitä, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa henkilön, jonka on olosuhteiden perusteella syytä olettaa olevan 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettuna rikoksen kohteena, ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon. Myös yritys on rangaistava.

Kuten edellä on todettu hovioikeus kannattaa seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointia, kun sen tarkoituksena on vähentää ihmiskauppaa ja erityisesti paritusrikollisuutta. Tätä taustaa vasten seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisointi on perusteltua tilanteissa, joissa seksuaalipalvelun myyjä on ihmiskaupan uhri tai parituksen kohde. Tässä muodossa säännöksellä ei myöskään puututa liikaa henkilön yksityiselämän, henkilökohtaisen vapauden ja koskemattomuuden piiriin.

4. Seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisointi

Työryhmän mietinnön liitteenä olevan eriävän mielipiteen (eriävä mielipide 2) mukaan siinä tapauksessa, että seksuaalipalvelujen ostaminen kriminalisoidaan, tulisi myös seksuaalipalvelujen myyminen kriminalisoida, mikäli prostituutioilmiöstä haluttaisiin päästä tehokkaammin, laajemmin ja

oikeudenmukaisemmin eroon. Myös ainoastaan myymisen kriminalisoinnilla olisi eriävän mielipiteen mukaan ilmeisesti tehokkaampi vaikutus ilmiön vähenemiseen kuin vain ostamisen kriminalisoinnilla.

Seksuaalipalvelujen ostamisen kriminalisoinnin tarkoituksena on vaikuttaa seksuaalipalvelujen kysyntään. Ihmiskauppaa ja paritusta koskevilla säännöksillä vaikutetaan puolestaan seksuaalipalvelujen tarjontaan. Hovioikeuden kannan mukaan seksuaalipalvelujen myynnin vähentämiseen tulee pyrkiä vaikuttamaan ihmiskauppaa ja paritusta koskevilla säännöksillä prostituoiduksi ryhtymisen ollessa esityksen mukaan harvoissa tapauksissa seurausta täysin vapaaehtoisesta valinnasta, sillä prostituutitoimintaan yleensä ajaututaan jo valmiiksi heikon sosiaalisen aseman seurauksena.

Kun prostituoitujen usein jo valmiiksi heikko sosiaalinen asema pääsääntöisesti entisestään heikentyy prostituution seurauksena ja kun prostituutioon saattaa liittyä myös rikollisuutta, erityisesti ihmiskauppa- ja paritusrikollisuutta, seksuaalipalvelujen myymisen kriminalisointi ei ole perusteltua.

Mikäli seksuaalipalvelujen myyminen kriminalisoitaisiin, henkilön voitaisiin katsoa olevan joissakin tilanteissa samalla kertaa toisaalta ihmiskaupan uhri ja toisaalta seksuaalipalvelujen myymisellä rangaistavaan tekoon syyllistynyt prostituoitu, sillä ihmiskauppaa koskevan lainkohdan mukaan ihmiskauppaan syyllistyy henkilö, joka erehdyttämällä toista ottaa toisen valtaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen paritusta koskevassa lainkohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Hallituksen esityksen mukaan ihmiskauppaa koskevan lainkohdan tarkoittamasta erehdyttämisestä voisi olla kysymys silloinkin, kun henkilö sinänsä tietää olevansa esimerkiksi matkustamassa prostituoiduksi, mutta hänelle on annettu valheellisia tietoja työn tai toiminnan olosuhteista tai siitä saatavasta korvauksesta, mikäli erehdyttäminen on liittynyt kokonaisuuden kannalta olennaisiin seikkoihin.

Näillä perusteilla hovioikeus ei kannata seksuaalipalvelujen myynnin kriminalisointia.

Presidentti

Ingvar Krook

Kansliapäällikkö

Tomi Vistilä

Hovioikeuden lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvos Pirjo Latvala ja viskaali Anne Nevalainen.